ARANY KRISZTINA*

A FIRENZEI MANINI CSALÁD LETELEPEDÉSE ERDÉLYBEN

Kulcsszavak: *firenzei–magyar kapcsolatok, királyi pénzügyigazgatás, sókamarák, Erdély, integráció, kereskedelem*

BEVEZETÉS

A 15. század során a Magyar Királyság területén, ezen belül pedig Erdélyben és Máramarosban is jelentős számú itáliai, többek között firenzei származású üzletember élt és dolgozott. A rájuk vonatkozó, viszonylag nagyszámú, de elszórt írott történeti források elemzése képet ad arról, milyen lehetőségek vonzották őket ebbe a régióba, milyen tevékenységeket folytattak, és milyen kapcsolatokat ápoltak a helyi nemességgel, illetve városi polgársággal.

Érthető módon, a magyar történettudomány korán felfigyelt jelenlétükre a középkori Magyarországon. A 20. század első felében elsősorban, bár nem kizárólagosan, a magyarországi, illetve Erdély esetében a kiadott erdélyi források elemzésén keresztül született számos tanulmány a királyságbeli működésükről.¹ Az akkoriban

* ARANY Krisztina (1974), PhD, történész, főlevéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magánlevéltárak és Gyűjtemények Főosztálya, Budapest. E-mail: arany.krisztina@mnl.gov.hu.

1 A középkori itáliai–magyar, ezen belül a firenzei–magyar kapcsolatokra vonatkozó szakirodalom terjedelmes, ezért a teljesség igénye nélkül néhány monográfiát sorolok csupán fel. WENZEL Gusztáv: *Ozorai Pipo. Magyar történelmi jellemrajz Zsigmond király korából*. Pest, 1863; ENGEL Pál: *Ozorai Pipo = Ozorai Pipo emlékezete*. Szerk. VADAS Ferenc. Szekszárd, 1987 (Múzeumi Füzetek). 53–89; HUSZTI Dénes: *Olasz–magyar kereskedelmi kapcsolatok a középkorban*. Bp., 1941; TEKE Zsuzsa: *Firenzei üzletemberek Magyarországon 1373–1403*. Történelmi Szemle 37(1995). 2. sz. 129–150; Uő: *Firenzei kereskedőtársaságok, kereskedők Magyarországon Zsigmond uralmának megszűlárdulása után 1404–1437*. Századok 129(1995). 1. sz. (a továbbiakban TEKE: *Firenzei kereskedőtársaságok*) 195–214; KUBINYI András: *Buda és Pest szerepe a távolsági kereskedelemben a 15–16. század fordulóján*. Történelmi Szemle 36(1994). 1–2. sz. 1–52; Uő: *Budai kereskedők udvari szállításai a Jagelló-korban = Uő: Tanulmányok Budapest középkori történetéről*. I. Szerk. KENYERES István–KIS Péter–SASFI Csaba. BFL, Bp., 2009. 337–359. Erdélyre vonatkozóan a magyarországi források elemzését főként DRASKÓCZY István: *Olaszok a 15. századi Erdélyben = Scripta manent. Ünnepi tanulmányok a 60. életévét betöltött Gerics József professzor tiszteletére*. Szerk.

elérhető külföldi források általában azon itáliai másolatgyűjtemények közül kerültek ki, amelyek a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából és anyagi támogatásával a 19. század második felétől kezdve firenzei, nápolyi, modenai stb. levéltárak anyagaiban feltárásával készültek.² Ezek a másolati gyűjtemények ma is jó kiindulópontot nyújtanak az olaszországi feltárásokhoz, de fontos kiemelni, hogy elsősorban diplomáciai források találhatók bennük. Kivételt a Modenában őrzött, az esztergomi érsekség és az egri püspökség működésére vonatkozó iratanyagok képeznek, melyek főként számadáskönyveket és ahhoz vonatkozó levelezést tartalmaznak.³ A kutatási lehetőségek bővülésével a 20. század második felében megindult az olasz gazdaságtörténeti források érdemi feltárása is, főként Teke Zsuzsa firenzei kutatásainak köszönhetően. Az elmúlt évtizedek firenzei kutatásai a jó forrásadottságoknak köszönhetően lehetőséget nyújtottak arra, hogy a Kárpát-medencében, ezen belül Erdélyben fennmaradt forrásokban „Italicus”, jó esetben „Florentinus” megnevezéssel szereplő firenzeiek nagyobb számban beazonosíthatókká váljanak, „arcot” kapjanak, sőt, feltáruljon firenzei társadalmi és anyagi hátterük. Ezáltal összetettebb történeti kontextusban is vizsgálni lehet magyarországi jelenlétük különböző aspektusait.⁴

Erdély viszonylatában, az utóbbi évtizedek kutatásai alapján, elmondható, hogy számos firenzei működött Kolozsváron, Szebenben, Brassóban, Tordán, Désen, Széken, Vizaknán és Nagybányán, azaz a kiemelten fontos városi központokban és kamarai székhelyeken. Ezt összefoglaló táblázatunk is mutatja.⁵ Egyértelműen mind

DRASKÓCZY István. Bp., 1994 (a továbbiakban DRASKÓCZY: *Olaszok*). 125–145. Az utóbbi időben ARANY Krisztina: *Florentine Families in Hungary in the First Half of the Fifteenth Century. A Prosopographic Study of their Economic and Social Strategies*. Solivagus, Kiel, 2020 (a továbbiakban ARANY: *Florentine Families*); Uő: *Apák, fiúk, fivérek, üzleti partnerek. A XV. század első felében Magyarországon dolgozó firenzei családok együttműködésének formái*. Fons (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok) XVI(2009). 2. sz. 157–191; Andrea FARA: *La formazione di un'economia di frontiera. La Transilvania tra il XII e il XIV secolo*. Scientifica, Napoli, 2010.

2 MTA Könyvtára, Kézirattár, *Flórenczi Okmánytár*, Ms 4994/két kötet.

3 FÜGEDI Erik: *Az esztergomi érsekség gazdálkodása a XV. század végén* = Uő: *Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról*. Magvető, Bp., 1981; E. Kovács Péter: *Estei Hippolit egri számadáskönyvei 1500–1508*. Heves Megyei Levéltár, Eger, 1992. Jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen működő Vestigia kutatócsoport folytat jelentős forrásfeltárást északolasz közgyűjteményekben. A kutatócsoport hungarikafeltáró tevékenysége során vizsgált források jelenleg kutathatók a www.vestigia.hu honlapon. A kutatócsoport egyik tagjának doktori értekezését lásd KUFFART Hajnalka: *Modenában őrzött esztergomi számadáskönyvek és az esztergomi érsekség udvartartása*. PPKÉ. PhD-disszertáció, 2018.

4 ARANY Krisztina: *Firenzei kereskedők, bankárok és hivatalviselők Magyarországon (1370–1450). Protopográfiai adattár*. Fons (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok) XIV(2007). 3. sz. 483–490.

5 Függelék, 1. táblázat. A táblázatban a tanulmány tárgyát képező Manini család érintettsége alapján csupán az erdélyi és máramarosi só- és harmincadkamarákra vonatkozó adatokat

Máramarosban, mind Erdélyben a királyi pénzügyigazgatás vonzotta ezeket az itáliai pénzembereket. A bányá- és pénzverőkamarák, a sókamarák, a harmincadkamarák előnyös üzleti lehetőséget nyújtottak a vállalkozó kedvűeknek. Firenze pedig mindig is „kibocsátó” városként működött, a firenzei kereskedők számos régióba és számos tevékenységi formába fektettek tőkét és energiát.⁶ A táblázatban szereplő családok részletes ismertetésére a tanulmány keretein belül nincsen mód, ezért csupán firenzei hátterük néhány fontosabb jellemzőjére térek ki. Mindenképpen megjegyzendő, hogy az itt felsorolt családok egy részére jellemző, hogy viszonylag nagy múltú kereskedőcsaládok leszármazottai, egyes esetekben éppen egy nagyobb csőd után igyekeztek üzleti tevékenységüket újraindítani és normalizálni.

A 15. század első évtizedeiben a firenzei gazdaság már évtizedek óta nehézségekkel küzdött. Elsősorban a 14. század utolsó évtizedei során az angliai gazdasági lehetőségek beszűkülése, a Pisa elleni háború és Firenze pápai kiátkozás alá vétele okozott komoly szállítási nehézségeket, részben ezek a gondok voltak felelősek azért a csődhulláért, amely több angliai és bruges-i székhelyű firenzei vállalkozást érintett, többek között a tanulmányban bemutatott Manini (más íráskép szerint Mannini) családot is.⁷ A firenzei adóterhek növekedése az 1420-as években számos firenzei üzletember és családja számára már csak a betetőzése volt egy egyébként is súlyos válságnak. Igaz, a progresszív adózás, a Catasto 1427. évi bevezetésének köszönhető az az adóforráscsoport is, amelyre a következő oldalakon jelentős mértékben támaszkodom majd az elemzés során.

A táblázatban szintén több esetben szereplő Zati családnak már korábban is voltak érdekeltségei a közép-kelet-európai régióban, Velence- és Erdély-súlyponttal.⁸ Néhány, a függelékben szereplő kamarai tisztviselő szerény vagy megroppant pénzügyi háttérrel rendelkező családok, rokonságok leszármazottja. Ilyen az Empoliból

közlöm, de számos firenzeit találunk a királyság bányá- és pénzverőkamaráiban is. ARANY: *Florentine Families* 52–77.

6 Peter SPUFFORD: *From Venice to London. The Decline of Financial Centers in Europe*. Előadás a Central European University. Bp., 2007. november 8.

7 Edmund B. FRYDE: *Italian Maritime Trade with Medieval England (c. 1270–c. 1530)* = Uő: *Studies in Medieval Trade and Finance*. The Hambledon Press, London, 1983. 306–309; Hidetoshi HOSHINO: *La crisi del Trecento* = Uő: *Industria tessile e commercio internazionale nella Firenze del Tardo Medioevo*. Eds. Franco FRANCESCHI–Sergio TOGNETTI. Leo Olschki, Firenze, 2001 (Biblioteca Storica Toscana, Serie I, vol. 39). 67–73; Bruno DINI: *Mercati e piazze bancarie nel Mediterraneo e in Europa nei secoli XIV–XVI: presenze e strategie degli operatori economici fiorentini* = Uő: *Manifattura, commercio e banca nella Firenze medievale*. Nardini, Firenze, 2001 (Series La società medievale. Saggi e ricerche). 111–115; Richard GOLDTHWAITE: *The Economy of Renaissance Florence*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2009 (a továbbiakban GOLDTHWAITE: *The Economy*).

8 A Zati családdal kapcsolatban TEKE: *Firenzei kereskedőtársaságok* 197; ARANY: *Florentine Families* 196–197, 321–323.

származó Nicolaus de Wagio de Giuseppi is, aki eleinte egy Velencében dolgozó firenzei kereskedő utazó megbízottjaként kereskedett a régióban, és főként Velence és Krakkó között mozgott, megbízójával való elszámolása a firenzei Catastóban szintén olvasható.⁹ A táblázatban azonosíthatók olyan üzletemberek is, akik családi háttérüket tekintve szerényebb távolsági kereskedelmi tapasztalattal rendelkeztek. Ilyen lehet Cristofano Italicus, akit jelenleg feltételezen Cristofano di Rosso del Rossóként azonosítok.¹⁰ A királyi pénzügyigazgatásban ténykedő firenzeiek mellett egyébként, a szakirodalom és a források tanúsága szerint, az Erdéllyel szomszédos területek közül Várad is, püspöki székhelyként, nagy olasz közösséget vonzott. Ezt vélhetően nem kis részben annak is köszönhetette, hogy a váradi püspöki széket egymás után két firenzei származású püspök, Andrea Scolari és Giovanni di Piero Melanesi is betöltötte.¹¹

A MANINI CSALÁD FIRENZEI HÁTTERE

Jelen elemzés tárgyául egy olyan, elsősorban Erdélyben működő firenzei családot választottam, amelynek több tagja jelent meg majdnem egyidejűleg az országban az 1420-as évek elején, és a rájuk vonatkozó itáliai, magyarországi és erdélyi források gazdagsága lehetővé teszi olyan kérdések felvetését is, amelyek általában nem vagy csak ritka esetben válaszolhatók meg csupán a magyarországi források ismeretében. Ezek a kérdések olyan alapvető témákat járnak körül, mint a személyek beazonosítása, a családtagok firenzei háttere, korábbi tevékenysége, magyarországi és erdélyi megjelenésük lehetséges motivációi, valamint letelepedésük, integrálódásuk a róluk és általuk létrehozott források tükrében.

A Maninik története jól szemlélteti a szerteágazó firenzei családok sorsát. A család egyik ága a 14. század elején Velencében, egy másik pedig a Velence uralma alatt

9 Vaggio del Maza Giuseppi: Archivio di Stato di Firenze (a továbbiakban ASF), Catasto 1427, 26. fol. 1083^v. Michele di Giovanni di Marco: ASF, *Catasto*, 39. fol. 338^v; ARANY: *Florentine Families* 272.

10 Richard GOLDTHWAITE: *The Building of Renaissance Florence. An Economic and Social History*. Johns Hopkins University Press, Baltimore–London, 1982 (a továbbiakban GOLDTHWAITE: *The Building of Renaissance Florence*); ARANY: *Florentine Families* 196–199.

11 BUNYITAY Vince: *A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig*. I–IV. Franklin Társulat, Bp., 1883. I. 232–243; III. 104. Püspöki függőpecsétje: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban MNL OL), Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban DL) 11218 (1422. június 4.); gyűrűpecsétje: DL 54385 (1424. június 2.). BALOGH Jolán: *Andrea Scolari váradi püspök mecénási tevékenysége*. Archaeológiai Értesítő XL(1923–1926). 173–188; TEKE: *Firenzei kereskedőtársaságok* 199; KRISTÓF Ilona: *Személyes kapcsolatok Váradon (1440–1526)*. Fons (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok) VIII(2001). 1. sz. 68.

álló Friuliban telepedett le, és tagozódott be a helyi nemességbe. A velencei ág legismertebb tagja Velence utolsó dózséja, Ludovico Manin (1725–1802) volt. Kétségtelen, hogy a firenzei ágból a tanulmány szempontjából elsősorban Antonio di Giovanni és Salvestro di Giovanni Mannini, valamint Alamanno Mannini tarthatnak számot érdeklődésünkre. Cégjeik, a Datini Levéltárban fennmaradt levelezés és a szakirodalom alapján, a 14–15. század fordulóján Bruges-ben és Londonban jelentős banki és kereskedelmi tevékenységet folytattak.¹² Ebben az időszakban, 1412-ben járt Antonio di Giovanni Mannini Írországból, és találkozott Dublinban a magyar Tari Lőrincel, Luxemburgi Zsigmond (1387–1437) diplomatájával, aki a katolikus zarándokhelyre, Szent Patrik purgatóriumába tartott éppen.¹³ Mannini a találkozásról levélben számolt be, mely levél kivonatos másolatban fennmaradt fivére, Salvestro di Giovanni Mannini és Alamanno Mannini töredékes Ricordanzéiban, amelyet jelenleg a Biblioteca Nazionale Centralében (Firenze) őriznek.¹⁴

A kutatások szerint, kicsit több mint két évtizeddel később, az angliai–németalföldi üzlet összeomlása után, a család következő generációjának négy tagja, köztük Antonio di Giovanni fiai is, megjelentek Erdélyben: Angiolo (a magyarországi forrásokban Angello), Pape (a Giuseppe név firenzei rövidítése), Giovanni (a magyarországi forrásokban János) és Odoardo, akinek neve több változatban került feljegyzésre. (lásd Függelék, 2) Egy Marco nevű rokon is feltűnik a kolozsmonostori konvent egyik jegyzőkönyvében, de róla más adattal nem rendelkezem.¹⁵

Az Odoardo név nem volt elterjedt sem a középkori Firenzében, sem Magyarországon: olyannyira nem, hogy ő az egyetlen, aki a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára középkori adatbázisában ezen a néven szerepel. A névadás magyarázatát éppen a Manini család angliai tartózkodásában kell keresnünk, melynek során a családi legendárium szerint III. Eduárd angol király (1327–1377) angol nemességet

12 1387 és 1400 között 123 Londonból a Datini cégeknek küldött üzleti levél maradt fenn. Archivio di Stato di Prato, Fondo Datini. Busta 664. inserti 27–35; GOLDTHWAITE: *The Economy* 230–236; G. A. HOLMES: *Florentine Merchants in England, 1346–1436*. The Economic History Review. New Series XIII(1960). 2. sz. 205. <https://www.jstor.org/stable/2591178> (Utolsó megtekintés: 2020. 09. 04.)

13 SÁGHY Marianne: *Magyarok a Purgatóriumban*. Vigília 66(2001). 2. sz. 104–111; BÁRÁNY Attila: *Political Pilgrimage in Later Medieval Central Europe: A Case Study of a Hungarian Traveller to Ireland = Global Encounters, European Identities*. Eds. Mary N. HARRIS–Anna AGNARSDÓTTIR–Csaba LÉVAI. Plus-Pisa University Press, Pisa, 2010. 203–214.

14 Franco CARDINI: *L'acciar de cavalieri. Studi sulla cavalleria nel mondo toscano e italico (secc. XII–XV)*. Le Lettere, Firenze, 1997. 48.

15 DL 36390; *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289–1556)*. I–II. Kivon., bev. JAKÓ Zsigmond. Akadémiai, Bp., 1990 (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai, II. Forráskiadványok, 17 – a továbbiakban KmKonvJk). 401. reg.

adományozott a család egyik tagjának.¹⁶ A genealógiákban megőrzött történet igazságtartalma kétes, de az Odoardo név használata mindenképpen a Manini családnak az angol királyi udvarhoz fűződő kapcsolataira utal.

A Manini család egyébként nem ismeretlen a magyar történettudomány számára sem, tekintve, hogy az országba érkező családtagok a magyar királyi pénzügyigazgatásban, kiemelten az erdélyi és máramarosi sókamarak igazgatásában láttak el fontos tisztségeket.¹⁷ Többek között ennek köszönhető a rájuk vonatkozó, főként hivatali tevékenységüket dokumentáló iratok nagy száma. Hivatali működésükön túl azonban egyedülálló módon fennmaradt egy adósjegyzékük is, amelyet Draskóczy István ismertetett és elemzett részletesen.¹⁸ Az adósjegyzék felső szélén az 1463-as évszám van, az irat címe alapján valószínűsíthető, hogy az adóslista korábbi üzleti könyvek alapján készült utólagos összesítés, a feltüntetett kinnlevőségek régiek. A jegyzékben felsorolt, 67 településről származó 164 személy összesen mintegy 1400 aranyforinttal tartozott a Maniniknek. A jegyzék alapján a két Manini, Angello és Odoardus első-sorban Bihar vármegyében folytattak hitelező tevékenységet.

FORRÁSOK

A Magyarországon megjelenő Maninik rokonsági kapcsolatainak a feltérképezése nem lehetséges csupán a magyarországi és erdélyi források alapján. Ehhez elengedhetetlenül szükséges a firenzei források használata, elsősorban a Firenzei Állami Levéltárban őrzött Ceramelli Papiani címergyűjtemény,¹⁹ valamint az 1427-től keletkeztetett firenzei adóforrás, a Catasto Fiorentino iratainak vizsgálata.²⁰ Ez utóbbi

16 Franz SCHRÖDER: *Repertorio genealogico delle famiglie confermate nobili e dei titolati nobili esistenti nelle provincie venete*. 1830. 476.

17 Függelék, 1. táblázat. Láthatóan a Manini család tagjai a 15. század első felében intenzíven jelen voltak főként a dési és a széki kamarák vezetésében. Máramaros azért került be a táblázatba, mert, mint látható, az első időkben leginkább ott voltak érdekeltek a család tagjai.

18 DRASKÓCZY István: *Adósjegyzék a 15. századból = In Memoriam Barta Gábor. Tanulmányok Barta Gábor emlékére*. Szerk. LENGVÁRI István. Pécs, 1996 (a továbbiakban DRASKÓCZY: *Adósjegyzék*). 93–112. Kubinyi András is hangsúlyozta Draskóczy István tanulmányának eredményeit és az irat jelentőségét. KUBINYI András: *Városok, mezővárosok és központi helyek az Alföldön és az Alföld szélén = Uő: Városfejlődés és vásárhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén*. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2000 (Dél-Alföldi Évszázadok 14). 19. Az irat levéltári jelzete DL 55767.

19 ASF, On-line Banca Dati I blasoni delle famiglie toscane nella Raccolta Ceramelli Papiani. <http://www.archiviodistato.firenze.it/ceramellipapiani> (Utolsó megtekintés: 2020. 09. 11.)

20 A Catasto iratanyaga egy 1427-es firenzei, jelentős adóreform eredménye, amely azt a nyereséget adóztatta meg, amely az ingatlanvagyon utáni bevételek, a kereskedelmi, a bankár-

bejegyzések segítenek megállapítani a Manini rokonok közötti kapcsolatokat is. A 2. táblázatban a rokonok felsorolása a magyar források alapján készült, azok első említésének a feltüntetésével.²¹

A táblázatban látható, hogy legelőbb Angello és Pape tűnt fel a királyságban, a másik két rokon később követte őket. Éppen ezt a két családtagot sikerült a leggyorsabban azonosítani. Két fivéről van szó, akik az apjuk, az Írországot megjárt Antonio di Giovanni Mannini adóbevallásában szerepelnek.²² A fiúk Catastóban megadott életkora és a Magyarországon történő megjelenésük kronológiája egybevág: Giovanni érkezett leghamarabb, ő is tűnik el először a forrásokból. Draskóczy István kutatásai alapján 1451 előtt halt meg.²³ Odoardo volt a legfiatalabb, és ő érkezett a legkésőbb. Salvestro, az apa fivére, üzlettársa és a fiúk nagybátyja is megjelenik az adóbevallásban. Francesco, a harmadik fivér magyarországi tartózkodására nincs egyértelmű adat, ha járt is a királyságban, onnan visszatért Firenzébe. Éppen ő az, akinek révén Pape is egyértelműen azonosítható, ugyanis egy másik adóbevallásban Pape di Salvestro Manini néven említik, tehát unokatestvére volt a három fivérnek.²⁴

Marad a feltehetőleg legkorábban érkezett Angello azonosítása, melyben Hunyadi János kormányzó pallosjog-adományozási oklevele segít. Az oklevél nem csupán a három fivér testvéreként említi őt, hanem néven is nevezi: „Angellonem di Bardi”.²⁵ A Bardi család fel-felbukkan a magyar középkori történelemben. Zsigmond fontos

tevékenység eredményei és a városállam kényszerkölcsönébe történt befektetések eredményeként várható volt, illetve elszámolásra került. Ennek megfelelően a családfők ingatlanvagyonra, az abból származó bevételek, az üzleti tevékenység haszna a hitelezők és adósok tételes felsorolásából, mely az üzleti könyvekből került átemelésre, végül a közkölsön-befektetések kerültek bevallásra. Csak Firenzében mintegy 60 000 családfő nyújtott be bevallást. A bevallások alaki kelléke volt a ház, annak ingóságai és a családban élők felsorolása életkorral, mivel utánuk az adózás előtti vagyont fejenként 200 aranyforinttal csökkentették. Ezért ez a gyakran és szívesen használt forrás pillanatfelvételnak tekinthető Firenze 1427-es társadalmáról. ASF, Archivio del Catasto. A Catasto fondjáról David HERLIHY–Christiane KLAPISCH-ZUBER: *I toscani e le loro famiglie. Uno studio sul catasto fiorentino del 1427*. Il Mulino, Bologna, 1988. A monográfia alapjául szolgáló adatbázis elérhető online: *Online Catasto of 1427. Version 1.3*. Ed. David HERLIHY–Christiane KLAPISCH-ZUBER–R. BURR LITCHFIELD–Anthony MOLHO. [Machine readable data file based on D. Herlihy and C. Klapisch-Zuber, *Census and Property Survey of Florentine Domains in the Province of Tuscany, 1427-1480*.] Florentine Renaissance Resources/STG: Brown University, Providence, R. I., 2002. <http://cds.library.brown.edu/projects/catasto/overview.html> (Utolsó megtekintés: 2020. 07. 19.)

21 Függelék, 2. táblázat.

22 Antonio di Giovanni Mannini. ASF, *Catasto* 1427, 34. fol. 131^r; 296. fol. 35^r.

23 DRASKÓCZY: *Adósjegyzék* 94.

24 Niccolò and Giovanni di Iacopo di messer Niccolò Baldovini. ASF, *Catasto* 1427, 62. fol. 336^v.

25 DL 14344.

pénzügyi szakemberét, Onofrio Bardit is sokan a Bardi nemzetség tagjaként azonosították, de éppen az ő esete tette egyértelművé, hogy az Itáliában használatos patronimium megtevesztő lehet. Onofrio esetében kiderült, hogy valójában nem a Bardi nemzetség tagja, hanem neve Onofrio di Bardo.²⁶ Angello esete sokkal egyértelműbben megoldható, köszönhetően annak, hogy fennmaradt egy ép zárópecsétje.²⁷ A pecsétkép összehasonlítása a Ceramelli Papiani-gyűjteményben őrzött Bardi-címerrel igazolja, hogy valóban a Maninik rokonságába tartozó Bardi nemzetségtagról van szó.²⁸

A Manini rokonok magyarországi tevékenységével kapcsolatosan több mint száz iratot sikerült egyértelműen azonosítani magyarországi és erdélyi forrásokban. E forrásoknak a megoszlása a Függelékben látható.²⁹ A táblázat adatai azt mutatják, hogy az azonosított iratok milyen városi és családi levéltárakban maradtak fenn, így plasztikus képet nyújtanak arról a hivatali, üzleti és családi kapcsolati hálóról, amelyben a családtagok Erdélyben és Máramarosban mozogtak.

A táblázat két olyan gyűjteményt jelöl meg, amelyekben meglepően sok forrás maradt fenn. Mindkét gyűjtemény ma a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának őrzésében van, az egyik a Kállay család levéltárában. Ezt jól magyarázza az az adat, miszerint Odoardo Manini özvegye, Julianna, Kállói Lökös János felesége volt. A másik azonban egy mesterségesen keletkezett gyűjtemény, amely Szalay Ágoston nevéhez fűződik. A gyűjteménybe tartozó, vélhetően vásárolt iratok eredete jelenleg ismeretlen, de e különleges forráscsoportban maradt fenn a Manini fivérek egymás közötti, főként olasz nyelvű levelezése is. Ezért érdemes rá közelebbi pillantást is vetni. Az MNL OL középkori adatbázisából kigyűjtöttem a Szalay-gyűjteménybe tartozó, több mint 300 középkori iratot. A Függelékben található 4. táblázatban közlöm azt a 22, biztosan a Maninikhez köthető iratot, amelyet a gyűjtemény rekordjainak átnézése során azonosítottam. Emellett még három olasz nyelvű töredékről feltételezem, hogy eredetileg az iratcsoport része lehetett. Mindhárom üzleti jelentés, az egyik firenzei olaszszággal íródott, de sem a szerző, sem a címzett nem azonosítható.³⁰ A másik két irat velencei olaszszággal van írva. Az egyik a velencei Priuli családhoz köthető: egy bizonyos Giovanni de Priulinak küldött üzleti jelentés, amelynek szerzője egy bizonyos Marcho. Jelenleg nincs olyan adatom, amellyel a velencei patriciátushoz tartozó, kereskedő-bankár Priuli családot a Maninikhez köthetném, a

26 ARANY: *Florentine Families* 190–191.

27 DL 44490. Függelék. DL 55748. Angello saját kezű latin nyelvű, Szatmárból keltezett levelén szintén a Bardi-pecsét van zöld zárópecsét formájában.

28 A firenzei Bardi család címere. <http://www.archiviodistato.firenze.it/ceramellipapiani/index.php?page=Famiglia&cid=588> (Utolsó megtekintés: 2020. 09. 06.)

29 Függelék, 3. táblázat.

30 Függelék, 4. táblázat.

levél sem tartalmaz semmilyen utalást erre nézve, így ugyan elképzelhető, de nem biztos, hogy a magyarországi Maninik üzleti társa lett volna.³¹

A 20+3+2 irat címzettje legalább 12 esetben Pape Manini. Egy levelet maga Pape írt a feleségének, ezért úgy gondoljuk, hogy az ő magánirattárával állunk szemben, melyet évszázadokkal később ismeretlen körülmények között vásárolt meg Szalay Ágoston. A forrásokból az derül ki, hogy Pape 1453 előtt meghalt, így elképzelhető, hogy a későbbi időpontban keletkezett néhány irat a fiai, Pagholo (Pál) és Andrea (András) révén kerültek a hagyatékba. Gondolunk különösen Francesco, a firenzei rokon 1462. évi olasz nyelvű levelére, amelyben a két fiút is megemlíti. A fennmaradt levelek jelentős része ugyanakkor két évre, az 1447–1448 közötti időszakra vonatkozik, ami arra utal, hogy az irattárnak így is csupán töredéke maradt fenn. Két olyan, a Szalay-gyűjteményben fennmaradt iratot is találtam, amely bár Kállói Lökös János felesége révén kapcsolódik a Maninikhez, de tárgyuk más, ráadásul késői iratok, így elképzelhető, hogy egykor esetleg a Kállay család levéltárának részét képezték. Összességében ezzel együtt is viszonylag ritka lehetőség egy középkorász kutató számára egy ilyen „magánirattár” beazonosítása, amely csupán a véletlennek és egy gyűjtő szennvedélyének köszönhetően maradt fenn.

CSALÁDI KAPCSOLATOK, HÁZASSÁGOK, LETELEPEDÉS ÉS BIRTOKLÁS

A levelek jelentős része a fivérek üzleti ügyeit tartalmazó, részben olasz, részben latin, illetve egy kétnyelvű irat. Emellett kisebb számú magánlevél is fennmaradt a gyűjteményben, melyek közül kiemelkedik az az 1462-ben kelt irat, amelyet a firenzei Francesco Manini küldött az addigra elhunyt Odoardo újraházasodott özvegye, Julianna és második férje, Kállói Lökös János részére.³² Francesco fontos családi ügyekben írt. Rögtön az első mondatában arra utal, hogy Julianna és férje levelet küldtek neki, melyben vélhetően az Erdélyben élő rokonok ellenében kérték a firenzei közvetlen rokonok támogatását Odoardo lánya magyarországi öröksége ügyében. Francesco válaszleveléből kitűnik, hogy a nemzetség más tagjával, Pagholóval és Andreával (feltehetően Pape fiai, Pál és András) is egyeztetett korábban, tehát kap-

31 DL 48295. Marcho az irat szerzője, a versón a címzés: „*Spetabili gerenoxo domini Joanni de Priolis*”. A Priulik üzleti tevékenységére, bankjaik 1424–1429 között bekövetkezett csődjére és az üzleti tevékenységük újraindítására lásd Reinhold C. MUELLER: *The Venetian Money Market: Banks, Panics, and the Public Debt, 1200–1500*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2019. 177–194. Talán Giovanni di Niccoló Priuliról lehet szó. Lásd a Priuli család családfáját, MUELLER: *i. m.* Table H. 2.

32 DL 45004. A levél átírását és fordítását lásd a Függelékben.

csolatban állt a már Magyarországon született következő nemzedék többi tagjával is. Egyébként az említett Pape fia, Pál az 1460-as években királyi hivatalnokként kormányozta a máramarosi sóbányákat, tehát folytatta apja és nagybátyjai tevékenységét.

A levél különleges példája a külföldön megtelepedett firenzei családtagok, szükség esetén pedig azok magyar rokonai és a firenzei rokonság nemzedékeken átívelő kapcsolattartására, a rokonok magyarországi ügyeinek követésére, az örökösödési vitában történő állásfoglalásra és a személyes felelősségvállalásra a távoli vidéken elhalt testvér árvája irányában. Külön érdemes hangsúlyozni a firenzei kereskedő, Francesco Manini a magyar atyafiaknak szánt, szinte rajzolt betűs kézírását, ami a megszokott firenzei kurzív kereskedői írással ellentétben, viszonylag könnyen olvasható. Olaszul írt nekik, tehát úgy gondolhatta, hogy a távoli atyafiak meg fogják érteni szövegét. Ez azt feltételezi, hogy valaki Kállói Lökös János háztartásában értett továbbra is olaszul, hacsak nem a levélben említett Pape fiai, Pagholo és Andrea segítettek a levél értelmezésében. Ez esetleg megmagyarázná, hogy miért került a Papéhoz és családjához köthető iratcsoportba a levél. Mindenesetre egy másik fennmaradt levél arról tanúskodik, hogy a magyarországi rokonságot közelebbről ismerő Angello már latinul levelezett velük.³³

Ugyanígy tett Odoardo és Pape is. Fennmaradt Odoardo sókamarás anyjához (valójában anyósához), Julianna asszonyhoz, néhai Enfy Miklós feleségéhez címzett levele 1452-ből, amelyben arra kérte az asszonyt, hogy ne jöjjön most hozzá látogatásra [a levél keltezése szerint Szentpéterszegen tartózkodtak], mert nem tud számára kocsit küldeni Váradra, és egyébként is a kormányzó [Hunyadi János] ügyeit intézi.³⁴ Szintén fennmaradt Papénak egy, a feleségéhez írott latin nyelvű levele.³⁵ Ebben elsősorban betegeskedéséről számolt be Anasztáziának, írt András fiuk kapcsán, és kisebb utasításokat adott a gazdaságban elvégzendő teendőkkel kapcsolatosan.

A források alapján jól feltérképezhető a Magyar Királyságba került Maninik családfája. Mind a négy hosszabb távon letelepedő firenzei rokon helyi, elsősorban Doboka és Belső-Szolnok vármegyékben birtokos, régi családokkal került atyafiságba. A már említett Odoardo az Enfy családba házasodott be. Odoardo feleségének, Juliannának a származását éppen az anyósának írt latin nyelvű rövidke levélből ismerjük.³⁶ Az Enfy család kevésbé ismert a genealógiai szakirodalomban. Odoardóval kapcsolatban az iratok fennmaradása éppen Julianna asszony második, Kállói Lökös

33 DL 55875. A levél aláírása nem maradt fenn, az íróra a „*strenui milite Odvardi felice memorie fratris nostri*”, illetve a levél alján Pape özvegyére és fiaira vonatkozó megjegyzések alapján lehet következtetni. Ennek értelmében Angello 1469-ben még életben volt. A levél Désen kelt, talán Pape Angello leszármazottjainál tartózkodhatott. A levél nem tesz említést Odoardo lányáról.

34 DL 44645.

35 DL 48209.

36 DL 44645.

Jánossal kötött házasságának köszönhetően ismert.³⁷ Így kerülhettek főként az Odoardo vagyona felett Angellóval folytatott örökösödési vita iratai a Kállay család levéltárába. A Doboka vármegyében birtokokkal rendelkező Iklódi családba két unokatestvér, Giovanni és Pape is beházasodott még az 1420-as években.³⁸ Giovanni Iklódi Domokos egyik lányát, Mártát vette feleségül, míg Pape a másik lánnyal, Anasztáziával, cegei Wass Pál özvegyével házasodott össze, így lett Iklódi Domokos gyámja. Ennek a házasságnak köszönhetően maradtak fenn Papéra vonatkozó, első-sorban gyámi minőségében keletkezett iratok a cegei Wass család levéltárában.³⁹ Angello Kendi Gergely leányát, Ilonát vette el, ezzel szintén egy régi Doboka megyei családba házasodott be.⁴⁰

Mind a négy rokon esetében vannak adatok leszármazottakról is. Pape leszármazottait még három nemzedéken át lehet követni, de ekkor már a Kodori nevet viselte a család.⁴¹ Giovanninak Magdolna és Katalin nevű két leányáról egy 1451-ben kelt protokollumberegzés emlékezik meg.⁴² Odoardo Anna nevű leányáról az utolsó ismert említés 1463 szeptemberéből származik, a későbbiekben az anyja és két féltestvére szerepel csupán a forrásokban.⁴³ Anyja, Enfy Julianna, Odoardo Manini, majd Kállói Lökös János felesége életéről számos forrás maradt fenn, köztük két leltár: az Odoardo halála utáni örökösödési perben szereplő igen részletes, ingóságokat felsoroló jegyzék, valamint egy kolozsvári jegyzék.⁴⁴ Julianna túlélte második férjét is. 1480-ban mint a pálos rend jótevőjét, fiával, Pállal és lányaival, Zsófiával és Erzsébettel együtt a pálos rend saját konfraternitásába fogadta, és a rendfőnök hozzájárult ahhoz, hogy a tokaji egyházba a Szent Péter és Pál apostolokról nevezett oltár elé

37 DL 55612; DRASKÓCZY: *Olaszok* 131.

38 Az Iklódi családra lásd NAGY Iván: *Magyarország családjai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. V. Pest, 1859. 220. Nagy Iván nem tud Anasztázia testvéréről, Mártáról, de a hivatkozott oklevél igazolja, hogy testvérek voltak.

39 *A Wass család cegei levéltára*. Szerk. W. KOVÁCS András-VALENTIN Antal. EME, Kvár, 2006 (Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára 3). 437, 439.

40 DL 27154. A Kendi családra lásd NAGY: *i. m.* VI. Pest, 1860. 198., azzal a megjegyzéssel, hogy az idézett forrás szerint Ilona Gergely és nem György leánya.

41 Pape utódaira több irat is fennmaradt a Bánffy család levéltárában, mert házasság révén a Bánffyak igényt tartottak a kodori birtokrészre. A Román Nemzeti Levéltárak Kolozs Megyei Osztálya, Kolozsvár (Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Cluj, Cluj-Napoca – a továbbiakban RNLtKol), Bánffy család levéltára (Fond familial Bánffy), nr. 351, 354, 355, 360. (A levéltárat internetes adatbázis formájában – www.arhivamedievala.ro – használtam, a Függelék 6. táblázatában az online visszakeresést megkönnyítő kódokat is megadtam. Utolsó megtekintés: 2020. 09. 11.)

42 DL 36403.

43 DL 88388 (1463. szeptember 18.). A DL 55766. számú, 1463. november 9-én kelt oklevélben Anna már nem, csak anyja szerepel peres félként Angello ellenében.

44 DL 56698 (Julianna Szentpéterszegen felvett leltára), 56694 (Julianna Kolozsváron és Dé-sen felvett leltára).

temetkezzenek.⁴⁵ Angello esetében, aki 1469-ben még biztosan életben volt, a források két fiút, Lászlót és Jánost említik.⁴⁶

Látható, hogy mind a hivatali működésükre, mind a magánügyleteikre – elsősorban a korra jellemző, birtoklással kapcsolatos jogi ügyleteikre – vonatkozó iratok nagyobb részben a házasság útján velük rokonságba került családok irattárában (Kállay, cegei Wass család stb.), kisebb részben pedig a birtokaikat később adományba kapó családok irattárában maradtak fenn, különösen a Belső-Szolnok vármegyében található Kodor birtok ügyeire vonatkozóan. A Bihar vármegyei Szentpéterszeg 1450-ben került Angello és unokatestvérei birtokába, miután ők és leszármazottaik megkapták a magyar nemességet.⁴⁷ Ugyanebben az évben Hunyadi János kormányzó pallosjogot is adományozott Odoardónak és örököseinek.⁴⁸ Angello ekkortól fogva felvette és használta a Szentpéterszegi nevet.⁴⁹ Szentpéterszeget azonban továbbra is közösen birtokolták, és időnként lakták is, mint például Odoardo és felesége. 1461-ben maga Angello és a néhai Pape fiai, Giovanni és Pál együttesen tiltották a királyt a birtok eladományozásától.⁵⁰ A kodori birtoktest egy részét 1440-ben Pape vette zálogba Kecseti Jakabtól és Pétertől.⁵¹ Pape ettől kezdve Kodorinak nevezi magát. 1459-ben aztán a Kecsetiek a fennmaradó birtokrészeiket is elzálogosították, ez alkalommal Angellónak.⁵² Kodorra feltehetőleg azért is esett a választásuk, mert közel feküdt Déshez, a hivatali központjukhoz.⁵³

ÜZLET ÉS CSALÁD AZ OLASZ ÉS KÉTNYELVŰ LEVELEKBEN

A Maninik egymás közötti olasz nyelvű levelezése, amely jórészt a Szalay-gyűjteményben maradt fenn, tartalmilag vegyes; a firenzei kereskedői levelezés, a mercantesca hagyományait követi, a szokásos formulák találhatók meg benne. A Papénak címzett levelek közül fennmaradt Agnolo és Odoardo négy-négy levele 1447–1448-

45 DL 56106 (1480. 10. 13.).

46 DL 5766; DRASKÓCZY: *Olaszok* 131. A gyerekekre: DL 45004. Angello fia, János örökölte a Vajdaháza területen lévő birtokrészt. 1492-ben János még élt. DL 36398; KmKonvJk 2836.

47 Nemességadományozásra: DL 24761; a birtokadományra: DL 14342, illetve DRASKÓCZY: *Adósjegyzék* 93.

48 DL 14344; DRASKÓCZY: *Olaszok* 131.

49 DL 55618.

50 DL 36392; KmKonvJk 1570.

51 DL 88162, 36390.

52 DL 36392; KmKonvJk 1368.

53 SZÁSZ ANIKÓ: *Dés városvezetése 1541–1600 között*. Erdélyi Múzeum LXXX(2018). 1. sz. 54–70.

ból. A levelek a családi és magánügyek mellett elsősorban kiterjedt üzleti tevékenységükre összpontosítottak.⁵⁴

A magánügyek között általában a rokonságon belüli beszerzések, az utazások és főként a betegségek szerepeltek. Angello egy esetben arról írt Papénak, hogy magas láz és aggodalmak gyötörték.⁵⁵ Máshol Pape feleségének készülő ruhaövééről számolt be.⁵⁶

Időnként a magán- és üzleti ügyek keveredhettek. Erre utal legalábbis Odoardo rövid üzenete, amelyben azt írta Papénak, hogy a levél vivőjét Lorenzo (valószínűleg Iklódi László) és Silvestro (Iklódi Osvát?), László fivére és Pape sógora küldte sóért. Odoardo kérte Papétól, hogy adjon a küldöncnek annyi sőt, amennyit jónak gondol. Ugyanez vonatkozik a hitelezőtevékenységükre. Nemcsak Pape és Giovanni sógora, illetve atyafiai, az Iklódiak zálogosítottak el birtokokat Odoardónál,⁵⁷ hanem a cegei Wass család esetében is van erre adat a Doboka vármegyei Vasasszilvás birtok esetében. Igaz, ez utóbbit Giovanninak adták zálogba.⁵⁸

A Manini rokonok levelei hivatkoztak a Firenzében szokásban lévő könyvelés vezetését tükröző üzleti könyvek létezésére. Ezekből kivonatokat is készítettek, és szükség esetén el is küldték azokat egymásnak.⁵⁹ Ilyen az Angello által egy kis cédulára készített számadás a „nagyon rossz” adósokról, amely a firenzei üzleti nyelvben a lejárt követelésekre utal.⁶⁰ Angello a cédula recto oldalán kérte a meg nem nevezett üzlettársakat, hogy hajtsák be a kinnlevőségeket. Tekintettel arra, hogy a jegyzék és a kísérőlevél olaszul íródott, az üzlettársak minden bizonnyal a rokonok voltak. A számadás a tartozásokat soldiban, tehát az aranyforint ezüstalapú váltópénzében adja meg, ezért a látszólag nagynak tűnő összegek valójában nem szokatlanul magasak.⁶¹ Az adósok, a szöveg tanúsága szerint, környékbeli személyek, de rövid vizsgálat alapján kiderült, hogy a listán szereplő nevek nem jelennek meg az 1463. évi összesített adóslistán. Úgy tűnik, hogy Angello vezette a könyveket, és irányította az üzleti tevékenységüket, mert leveleiben gyakran ad utasítást a régi kinnlevőségek beszedésére.⁶²

54 DL 44504.

55 DL 44496.

56 DL 44495.

57 DL 36403, 36407; KmKonvJk 939., 1312., 1136.

58 DL 36390; KmKonvJk 340.

59 Üzleti könyveket egyébként a firenzei hatóságok, elsősorban a firenzei Mercanzia felé ajánlott is volt vezetni, és üzleti vagy örökösödési viták esetén be is kellett azokat a feleknek nyújtaniuk.

60 DL 48296.

61 DL 48296.

62 DL 44496.

A Maninik kereskedelmi tevékenysége drága szövetek értékesítésére is kiterjedt.⁶³ Ugyanakkor a magyar források az atyafiak mellett másokkal is kötött zálogügyletekre vonatkozó adatokat is tartalmaznak.⁶⁴ Mint láthattuk, Kodor is zálog útján került a tulajdonukba.

A Maniniknek jelentős szerep jutott a máramarosi és erdélyi sóbányák irányításában és, érthető módon, a sókereskedelemben is. Angello három, 1447 novemberében és decemberében írt levelében máramarosi sókamarásként egy tényleges visszaélési ügyben járt el. Szalacsi Antal fia, Bálint, váradi káptalani jobbbágytól Odoardo és társa, Szegedi Máté dési és széki sókamarások szolgái a váci vásáron jogtalanul elvettek 500 sót. Latin nyelvű levelében Angello arra kérte Odoardót és Mátét, hogy kárpótlásul 1000 db sót utaljanak ki a károsultnak. A szöveg alá a latinnal megegyező tartalmú olasz nyelvű utóirat is került, mely kifejezetten Odoardo számára volt hivatott nyomatékosítani a mondanivalót.⁶⁵ Az ügyben ugyanazon a napon Papénak is írt, olasz levelét azzal indokolta, hogy attól tart, hogy Odoardo és Szegedi Máté nem tartózkodnak Désen, viszont az ügy rendezése sürgős.⁶⁶ Egyébként Giovanni és Pape 1441-ben például 485 forint értékű sót tároltak Désen és Kapjonban, Alparéten pedig 525 aranyforintot érő sót őriztek.⁶⁷ 1447-ben egy levélben Angello 3000 só eladásáról is beszámolt.

A birtoklás és a vagyon dokumentálásában általában hasznosak az örökösödési viták. A Maninik öröklési vitája Odoardo halála után, 1457-ben kezdődött, és egészen 1463-ig tartott. A vitára vonatkozó oklevelek jórészt a Kállay család levéltárában maradtak fenn. A pereskedésnek köszönhetően legalább négy jegyzék készült az ingóságokról és kinnlevőségekről, ezek közül kettő Odoardo özvegyének követeléseit tartalmazza.⁶⁸ Emellett a Draskóczy István által feltárt és elemzett, 1463-ban készült adósjegyzék is feltehetőleg a vagyon megosztásához volt szükséges.⁶⁹ Angello, Odoardo özvegye és Pape örökösei Szatmárban meglévő közös tulajdonairól szintén több jegyzék készült.⁷⁰ Az 1462-ben felvett leltár szerint közös tulajdon volt a Szamos menti két malom és a halastó, továbbá ezüst- és aranytárgyak, gyertyatartók, ruhaneműk és állatok is felsorolásra kerültek.⁷¹ Az 1463. évi megállapodás tárgyát képező birtokok jelentős része Bihar vármegyében terült el, Szentpéterszeg, Gábor-

63 DL 55216, 55218; a magyar jövevényszavak kapcsán is érdekes Losonczi Dezső levele Papénak, majd Giovanni Manininek („wlgo sprengselem”, „coccus sericum duplatum”).

64 DL 36407; KmKonvJk 1178; DL 65410.

65 DL 44490.

66 DL 44494.

67 DL 55236.

68 DL 56698, 55618 (az ingóságok részletes felsorolásával).

69 DL 55767.

70 DL 56697.

71 DL 55744.

ján és Tótfalu birtokokban. Erdélyben Vajdaháza, Füzes, Kodor településeken voltak birtokrészeik, emellett a Szatmáron lévő házat, a malmokat, a halastavakat és az ingóságokat is felosztották.⁷² Néhány évvel később, 1469-ben Pape örökösei és Angello között alakult ki örökséggel kapcsolatos jogi vita.⁷³

Angello egyébként általában Szentpétterszegen, majd Szatmáron lakott.⁷⁴ Itt vett 1453-ban 55 aranyforintért házat és mézszárszéket Szatmár város bírójának özvegyétől.⁷⁵ Emellett, felesége révén, Doboka vármegyében is voltak birtokai. Egyik olasz nyelvű levelében arról írt, hogy feleségét Nagybányára szándékozott küldeni, valószínűleg Papéhoz.⁷⁶ A címzések alapján Angello sokat utazott, megfordult Váradon, Désen, Széken, Szalárdon és Budán. Odoardo hasonló útvonalakon mozgott, míg Pape elsősorban a Nagybánya–Dés–Kodor régióban működött.

Hivatali működésükkel kapcsolatos iratok maradtak fenn az erdélyi kormányhatóságok, az érintett vármegyei hatóságok, illetve városok levéltáraiban is.⁷⁷ Tevékenységük Erdélyben sokoldalú volt, a Manini családtagok esetenként megosztva viseltek hivatalt, helyettesítették, illetve váltották egymást a királyi sókamarák kamaraispáni tisztségében.⁷⁸ A legtöbb fennmaradt irat a kamarák működésével kapcsolatos feladataikról tanúskodik, főként sóátadásra, sószállítók fizetésének rendezésére, egyéb jövedelmek kezelésére és beszerzésekre vonatkozó utasításai kapcsán.⁷⁹ Emellett számos esetben kellett érvényt szerezniük központi hatóságok által hozott ítéleteknek.⁸⁰ 1440-ben Losonczy Dezső vajda Papénak a pestis és áradások miatti munkaerőhiány és szállítási nehézségek leküzdésében tanúsított jó szervezőkészségét hangsúlyozta Tallóci Matkónak írt levelében.⁸¹ Angello, aki elsőnek érkezett Magyarországra, több mint 30 éven át dolgozott a királyi sóigazgatásban. Hivatali tevékenységét 1424 előtt, Luxemburgi Zsigmond uralkodása alatt kezdte Filippo Scolari alkalmazásában. Működő kamarásként való, jelenleg ismert utolsó említése 1458-ból, Hunyadi Mátyás uralkodásának idejéből való. Ez az irat – Mátyás király parancslevele az erdélyi sókamaraik igazgatásban újonnan megjelenő Szapolyai Imrének és az évtizedes tapasztala-

72 DL 55745.

73 DL 55875.

74 DL 24958, 55766.

75 DL 55744.

76 DL 44495.

77 Elsősorban Függelék, 5. és 6. táblázatok.

78 Függelék, 1. táblázat. *Urkundenbuch Zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. V. Hrsg. Gustav GÜNDISCH. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Buc., 1975 (a továbbiakban *Urkundenbuch*). 2335.

79 MNL OL, Diplomatikai Fényképtár 285899; DL 55383, 55422, 55384, 55352; pénzverés: DL 102494; *Urkundenbuch* V. 2654.

80 MIHÁLYI János: *Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból*. Máramaros–Szeged, 1900. 343; *Urkundenbuch* V. 3138, 3139; DL 55428.

81 DL 55213.

tokkal rendelkező Angellónak Szentbenedek és Bálványos várának birtoklásával kapcsolatban – Dés város levéltárában maradt fenn.⁸²

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány elsődleges célja egy esettanulmány keretein belül a firenzei és a Kárpát-medencében fennmaradt írásos források összevetésében rejlő lehetőségek bemutatása. Emellett a Maninik kapcsán egy szokatlanul gazdagon dokumentált idegen származású rokonság beilleszkedésének, magyarországi és erdélyi életének társadalomtörténeti vetületeit szerettem volna bemutatni.

Látható, hogy a négy tartósan megtelepedett firenzei rokon több hullámban érkezett, de mindvégig támaszkodott egymásra. Az elsőnek érkező Pape és Angello hagyományosnak mondható firenzei üzleti stratégiát folytattak: jelentősebb saját tőke hiányában pénzügyi ismereteiket és firenzei kapcsolataikat felhasználva épültek be a magyar királyi adminisztrációba, első lépésben a már a királyságban dolgozó más firenzeiek, például Filippo Scolari alkalmazásában. Mivel Scolari irányította a magyarországi királyi sókamarákat, érthető módon a Maninik is ezen a területen kezdtek, és meg is maradtak a sóigazgatásban mint a máramarosi (nagy részt Angello révén) és az erdélyi sókamarák (Odoardo, Giovanni és Pape) irányítói. Időnként váltották, szükség esetén pedig helyettesítették egymást az egyes kamarák élén. Nagy részt a sókamarák igazgatásán alapult magánüzleti tevékenységük is, emellett azonban hitelezéssel is foglalkoztak, és a távolsági kereskedelembe is részt vettek. Feltételezett velencei kapcsolataik is erre utalnak, azonban további adatok hiányában ez egyelőre feltételezés marad.

Hivatali központjuk közelében igyekeztek letelepedni. Integrációjuk sikeresnek mondható, elsősorban Doboka vármegyei nemesi családokkal házasodtak. Az Iklódi családdal például ketten is családi kapcsolatot létesítettek. Az üzleti összefonódások és a birtokosztály elkerülhetetlen jogi vitákat okoztak, ami hozzájárult a család szokatlanul jól dokumentáltságához. A források egyedülálló módon mutatják be a firenzei rokonság részvételét a magyarországi ügyekben és jogi vitákban. Birtokszerzési törekvéseik Szatmár, Bihar, Doboka és Belső-Szolnok vármegyékre irányultak.

82 RNLtKol, Dés város levéltára (Primăria orașului Dej), nr. 39; HEGYI GÉZA: *Bálványosvár és a nagypolitika (1456–1463). A Várdai és a losonci Dezsőfi család küzdelme a bálványosi uradalomért*. Erdélyi Múzeum LXVII(2005). 3–4. sz. 128–129.

FÜGGELÉK

1. 1462. március 20., Firenze. Francesco Manini levele Kállói Lökös János felesége, Juliannához⁸³

Al nome di Dio a di 20 di marzo 1462

Charissima quanto sorella po[rgo] le debite salute. Per la portatore di questa ricevetti una vostra alla quale rispondo. E prima chomprendo che non siate suto dachordo chon Angiolo e questo mi dispiacie che vorrei fussi esuto insieme in buona pacie e buona chonchordia. Non ti stranare cholui voglilo per buon fratello che va a giovare a te e alla tua figliuola

Apresso avvisi che mandi alcune chose all'Anna rimasta del mio buon fratello Adouardo, la quale la riputo come se mia propria figliuola fussi. Le qual chose mandavo se la portatore di questa ritornava di qua ma per altra via voleva ritornare. Che Iddio a salvamento. Lo rimandi ma t'avviso ch'io [ho] scritto ad Andrea e a Pagholo che proveghino a tutto quello che le é di bisogno e credo che chosi faranno. E la maggiore grazia ch'io potessi ricievere in questo mondo sarebbe d'avere la fanciulla apresso ame e di questo non potrei avere maggiore chonsolazione. Prieghoti sie chontenta di renderciela che ella appartiene piu a noi che a niun altro.

Apresso avisi della chommissione lascio la buona memoria di mio fratello a Giovanni d'Agnolo t'aviso che le ebbi eseguitosene quanto m'aveva ordinato.

Né piu per questa. Yesu Christo di malatia ghuardi e saluta per mia parte el tuo marito e sieti rachomandata l'Anna che Iddio la benedicha.

Francesco Mannini in Firenze

A hátlapon: Venerabile mado[nna] Giuliana donna dello Egregio Giovanni de Kallo

Fordítás

Isten nevében, [kelt] 1462. március 20-án

Drága nővérem, üdvözöllek levelem útján. Ennek a levélnek a vivőjétől kaptam meg leveledet, amelyre most válaszolok. Először is megértettem, hogy nem jutottatok egyezsége Angiolóval, és ezt igen sajnálom, mert szeretném, ha békében és egyetértésben lennétek. Ne idegedelj el tőle, hanem tekintsd jó fivérédek, aki neked és leányodnak is hasznára válik.

Értesítesz, hogy küldjek néhány dolgot Annának, aki jó fivéremtől, Eduárdtól született, és akire úgy tekintek, mintha saját leányom lenne, ezért meg is küldtem volna azokat a dolgokat, ha a levél vivője visszatért volna innen, de másik úton akart

83 DL 45004.

visszatérni Isten áldásával. Ezért elhalasztottam, de tudj róla, hogy írtam Andrásnak és Pálnak, hogy gondoskodjanak mindenről, amire szükség lehet, és hiszem, hogy így is tesznek majd. A legnagyobb jótétemény, amely engem ezen a világon érhetne, az lenne, ha a leányzót magam mellett tudhatnám, ennél nagyobb vigasztalás nem is érhetne, ezért kérek, légy kegyelemmel irántunk, és add át őt nekünk, mert hozzánk inkább tartozik, mint bárki máshoz.

Tájékoztatsz a megbízásról, amelyet áldott emlékü fivérem, Agnolo fia Giovanni-nak tett. Értesítek, hogy teljesítettem, amiről rendelkezett.

Most mást nem írok, Jézus Krisztus óvjon a betegségtől, és üdvözöld férjedet nevemben, és viselj gondot Annára, akit az Isten áldjon meg!

Francesco Mannini Firenzéből

A hátlapon: Tiszteletre méltó Julianna asszony, vitézlő Kállói János felesége

2. A Manini család családfája. (A genealógiai táblázatot Fehér Andrea készítette.)

1. táblázat. Firenzei tisztviselők az erdélyi és máramarosi sókamarákban a 15. század első felében

Firenzei származású tisztviselők az erdélyi és máramarosi só- és harmincadkamarákban	Székhely ⁸⁴	Az okleveles említés évköre
Thalentinus de Talenti ⁸⁵	Szalárd	1387
Filippo di Stefano Scolari, a sókamara vezetője ⁸⁶		1401–1426
Mathias Baldi <i>officialis</i> ⁸⁷	Nagybánya	1408
Angello Manini-Bardi ⁸⁸	Dés	1424
Pape di Salvestro Manini ⁸⁹	Dés	1427
Pape di Salvestro Manini ⁹⁰	Szalárd	1437
Cristoforo Italicus (Cristofano di Rosso Rossi?) ⁹¹	Vizakna	1438
Antonio di Francesco Zati ⁹²	Szék	1439
Piero di Rosso Rossi ⁹³	Vizakna	1439
Giovanni di Antonio Manini, Pape di Salvestro Manini ⁹⁴	Dés	1440
Piero di Rosso Rossi ⁹⁵	Torda	1440
Giovanni di Antonio Manini, Pape di Salvestro Manini ⁹⁶	Dés	1441

⁸⁴ Amennyiben az iratban megnevezik.

⁸⁵ *Zsigmondkori Oklevéltár* I. (1387–1399). Szerk. MÁLYUSZ Elemér. Akadémiai, Bp., 1951. 126., 652.

⁸⁶ *Zsigmondkori Oklevéltár* II. (1400–1410). 1–2. Szerk. MÁLYUSZ Elemér. Akadémiai, Bp., 1956–1958. 1/2689 (1403. november 2.), 2/5828 (1407. december 5); *Magyarország világi archontológiája, 1301–1457. I–II.* Szerk. ENGEL Pál. Bp., 1996. II. 180.

⁸⁷ DL 73919 (1408. április 8.).

⁸⁸ DRASKÓCZY: *Olaszok* 129–130.

⁸⁹ Uo. 130.

⁹⁰ DL 55060 (1436. december 31.).

⁹¹ Származása bizonytalan, talán Cristofano di Rosso del Rossóval azonosítható. GOLDTHWAITE: *The Building of Renaissance Florence* 280–281; DRASKÓCZY: *Olaszok* 126; DL 36390. Nem keverendő azzal a Cristoforo Italicussal, aki számos bánya- és pénzverőkamara tisztviséget látott el Erdélyben, elsősorban Nagybányán, főként a fennmaradt erdélyi források tanúsága szerint. Ez utóbbi Cristofano di Andrea Zatival azonosítható, mert Nagybányán használt mesterjegye a Zati család címerképe. Vö. GYÖNGYÖSSY Márton: *Florenus. Numizmatikai adatok a késő középkori magyar–firenzei gazdasági kapcsolatokhoz.* Folia Archaeologica LXII(2015–2016). 161. Vö. a Zati címerképpel: <http://www.archiviodistato.firenze.it/ceramellipapiani/index.php?page=Famiglia&id=7933>. (Utolsó megtekintés: 2020. 07. 19.)

⁹² DRASKÓCZY: *Olaszok* 126.

⁹³ DL 36390 (1439. március 24.).

⁹⁴ DL 55202 (1440. április 10.).

⁹⁵ DL 55213 (1440. június 19.).

⁹⁶ DL 55236 (1441. március 7.).

Guaspere da Colle, sókamaraispán, Újlak kapitánya ⁹⁷		1441–1446
Iacopo di Filippo del Bene ⁹⁸	Máramaros	1442
Pape di Salvestro Manini ⁹⁹	Szalárd, Dés	1442
Guaspere da Colle és Iacopo di Filippo del Bene ¹⁰⁰	Erdély	1443
Pape di Salvestro Manini, Antonio di Francesco Zati ¹⁰¹	Szalárd, Dés, Szék	1444
Pape di Salvestro Manini ¹⁰²	Erdély	1445
Angello Manini-Bardi ¹⁰³	Máramaros	1447
Odoardo di Antonio Manini ¹⁰⁴	Dés, Szék	1447
Angello Manini-Bardi ¹⁰⁵	Máramaros	1447
Odoardo di Antonio Manini ¹⁰⁶	Máramaros	1448
Pape di Salvestro Manini ¹⁰⁷	Dés	1448
Giovanni di Antonio Manini, Pape di Salvestro Manini ¹⁰⁸		1449
Pape di Salvestro Manini, Odoardo Manini ¹⁰⁹	Máramaros	1450
Odoardo di Antonio Manini ¹¹⁰	Dés	1451
Odoardo di Antonio Manini ¹¹¹		1452–1453
Odoardo di Antonio Manini ¹¹²	Dés	1455
Niccoló di Vaggio di Maza dei Giuseppi da Empoli ¹¹³		1456
Niccoló di Vaggio di Maza dei Giuseppi da Empoli ¹¹⁴		1457
Niccoló di Vaggio di Maza dei Giuseppi da Empoli ¹¹⁵	Szék	1459

97 DRASKÓCZY: *Olaszok* 129.

98 Uo.

99 DL 55262 (1442. június 15.).

100 DL 92943 (1443. április 2.).

101 DRASKÓCZY: *Olaszok* 130; DL 65058 (1444. február 14.).

102 DL 102494 (1445. március 10.).

103 DL 44490 (1447. december 12.).

104 DL 55358 (1447. július 23.), 44490 (1447. december 12.).

105 DL 44490 (1447. december 12.).

106 DL 44501 (1448. február 9.), 55383 (1448. március 22.), 55387 (1448. április. 30.), 55388 (1448. május 8.).

107 DL 18 (1448).

108 DL 55422 (1449. március 15.).

109 DL 24761 (1450. február 25.), 14342 (1450. március 12.).

110 DL 36403 (1451. március 15.).

111 DRASKÓCZY: *Olaszok* 130.

112 DL 36407 (1455. január 20.).

113 DRASKÓCZY: *Olaszok* 129; DL 81243 (1456. november 15.).

114 DRASKÓCZY: *Olaszok* 129; DL 15181 (1457. augusztus 20.).

115 DRASKÓCZY: *Olaszok* 129; DL 36392 (1459. november 11.).

2. táblázat. *A Manini család tagjainak jelenleg ismert első említése Magyarországon*

Manini családtagok	Első említés Magyarországon	Megjegyzések	Forrás
Giovanni	1427		Draskóczy: <i>Olaszok</i> 131.
Francesco	?	Fennmaradt levele utal rá, hogy rövid ideig Magyarországon tartózkodhatott, de hazatért Firenzébe.	
Odoardo	1440	első említés Magyarországon	DL 55360.
Pape	1424 előtt	1424 előtt a magyar források szerint Magyarországon tartózkodott	DF 289087 (1424. 07. 01.)
Agnolo (Angello)	1424	Filippo Scolari szolgálatában dési sókamarás	DL 27154 (1424. 01. 07.)
Marco	1442	Agnolo ráruházta feladatait	DL 36390 (1442. 01. 08.)

3. táblázat. *A Manini családra vonatkozó feltárt források megoszlása fennmaradásuk alapján*

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)	
Nemzeti Múzeum törzsgyűjteménye összesen – családi és üzleti ügyek	24
Szalay-gyűjtemény	22
Kállay család levéltára – túlnyomó részt hivatali ügyek	16
Erdélyi országos kormányhatósági levéltárak (Kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei) – birtok- és egyéb tulajdonjogi, hivatali ügyek	27
Neo-regestrata acta – nemességadományozással kapcsolatos ügyek	3
Nagyiday család levéltára	1
Batthyány család levéltára	1
Esterházy család levéltára	2
Újhelyi család levéltára	2
Román Nemzeti Levéltárak Kolozs Megyei Osztálya, Kolozsvár	
Bánffy család levéltára (Kodor birtok)	9
Bethlen-család levéltára (Kodor birtok)	1
Dés város levéltára (Kodor birtok és kamarai ügy)	2

Román Nemzeti Levéltárak Bihar Megyei Osztálya, Nagyvárad	
Várad püspöki káptalan lajstromkönyvi bejegyzése	1
Kiadott források	
<i>A Wass család cegei levéltára.</i> Szerk. W. KOVÁCS András-VALENTINY Antal. EME, Kvár, 2006.	2
<i>Urkundenbuch Zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen.</i> V. Hrsg. Gustav GÜNDISCH. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Buc., 1975.	9
MIHÁLYI János: <i>Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból.</i> Máramaros–Szeged, 1900.	2
C. Tóth Norbert: <i>Ugocsa vármegye hatóságának oklevelei (1290–1526).</i> Bp., 2006.	1
Firenzei Állami Levéltár (ASF)	
Az 1427. évi Firenzei Catasto adóbevallásai (azonosítás)	2
Egyéb források (pecsétképek) MNL OL, ASF Ceramelli-Papiani-gyűjtemény	
	1

4. táblázat. *A Manini családra vonatkozó iratok, feltehetőleg Pape Manini „irattára” az MNL OL, Múzeumi Törzsanyag, Szalay Ágoston gyűjteményében; keltezés szerint rendezve*

DL	Kiadó	Címzett	Irat nyelve	Kiadás dátuma
44496	Agnolo Bardi	Pape Manini	olasz	1447. 11. 29.
44490	Agnolo Bardi	Odoardo Manini és Szegedi Máté	olasz– latin	1447. 12. 14.
44494	Agnolo Bardi	Pape Manini	olasz	1447. 12. 14.
44495	Agnolo Bardi	Pape Manini	olasz	1447. 12. 26.
44535	Odoardo Manini	Pape Manini	olasz	1448.
44537	Odoardo Manini	Pape Manini	olasz	1448.
44501	Benedek deák	Odoardo máramarosi kamarás	latin	1448. 02. 09.
44506	Kolozsvár város	Pape Manini	latin	1448. 03. 18.
44503	Odoardo Manini	Pape Manini	olasz	1448. 03. 27.
44504	Odoardo Manini	Pape Manini	olasz	1448. 05. 08.
44536	Agnolo Bardi	Pape Manini	olasz	1448. 10. 22.

44645	Odoardo Manini	Enfy Miklós özvegye, Odoardo Manini anyósa	latin	1452. 10. 20.
45004	Francesco Manini	Kállói Lökös János és felesége, Julianna	olasz	1462. 03. 20.
48209	Pape Manini	Anasztázia, Pape Manini felesége	latin	sn
48214	András deák	Pape Manini	latin	sn
48219	András deák	György dési alkamarás	latin	sn
48236	György deák	Odoardo Manini	latin	sn
48237	Bálint deák széki sókamarás	Pape Manini	latin	sn
48238	Szegedi Máté	elismervény, Pape Manini	latin	sn
48296	Angello Manini	adósjegyzék	olasz	sn
Nagy valószínűséggel szintén Pape (?) Manini hagyatéka részeként azonosítható iratok a Szalay-gyűjteményben				
48292	?	jelentés	olasz (velen- cei)	sn
48294	?	számadás, a versón Papi Manini és Antonio Zati említésével	olasz	sn
48295	Marcho	Giovanni de Priolis (Priuli család)	olasz (velen- cei)	1458. 04. 18.
A Manini családhoz köthető és a Szalay-gyűjteményben fennmaradt, de vélhetően nem Pape Manini hagyatékához tartozó iratok				
45856	Julianna (Odoardo és Kállói Lökös János özvegye)		latin	1481. 01. 05.
45906	Julianna (Odoardo és Kállói Lökös János özvegye)		latin	1481. 11. 18.

5. táblázat. *A Manini családra vonatkozó iratok az Urkundenbuch Zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. IV–VI. Hrsg. Franz ZIMMERMANN–Gustav GÜNDISCH; mitarb. Herta GÜNDISCH–Gernot NUSSBÄCHER–Konrad G. GÜNDISCH. Hermannstadt–Buc., 1937–1975–1981. című forráskiadványban*

Kö- tet	Kivonat száma	Keltezés	Kiadó	Címzett
IV.	1995	1427. 02. 20.	Zsigmond király	
V.	2335	1439. 03. 16.	Tallóci Jankó szörényi bán és Magyarország sókamagrófia	szatmári és szolnoki kamarások
V.	2403	1441. 03. 07.	I. Ulászló király	Újlaki Miklós és Hunyadi János
V.	2528	1446. 02. 06.	Vizaknai Miklós erdélyi alvajda	Brassó város
V.	2654	1448. 08. 12.	Hunyadi János	Pape Manini
V.	2655	1448. 08. 15.	Hunyadi János	Odoardo Manini
VI.	3138	1458. 08. 20.	Mátyás király	[Emerico Szapolyai és Angello Bardi]
VI.	3139	1458. 08. 24.	Mátyás király	Angello de Bardi, Szapolyai Imre
VI.	3160	1459. 01. 19.	Mátyás király	Angello de Bardi, Szapolyai Imre

6. táblázat. *A Manini családra vonatkozó iratok a Román Nemzeti Levéltár gyűjteményeiben*

Levéltár	Fond	Jelzet ¹¹⁶	Kiadás dátuma
A Román Nemzeti Levéltárak Kolozs Megyei Osztálya, Kolozsvár (RNLtKol)	A Bánffy család levéltára (Bánffy lt)	Nr. 299. [CJ-F-00320-2-299]	1466. 04. 29.
RNLtKol	Bánffy lt	Nr. 333. [CJ-F-00320-2-333]	1472
RNLtKol	Bánffy lt	Nr. 351. [CJ-F-00320-2-351]	1475. 08. 10.
RNLtKol	Bánffy lt	Nr. 355. [CJ-F-00320-2-355]	1475. 10. 15.
RNLtKol	Bánffy lt	Nr. 354. [CJ-F-00320-2-354]	1475. 10. 19.
RNLtKol	Bánffy lt	Nr. 360. [CJ-F-00320-2-360]	1476. 05. 27?
RNLtKol	Bánffy lt	Nr. 418. [CJ-F-00320-2-418]	1489. 07. 26.
RNLtKol	Bánffy lt	Nr. 439. [CJ-F-00320-2-439]	1495. 05. 27.
RNLtKol	Bánffy lt	Nr. 440. [CJ-F-00320-2-440]	1495. 05. 27.
RNLtKol	A Bethlen-család levéltára	Nr. 57. [CJ-F-00329-1-57]	1499. 07. 06.
RNLtKol	Dés város levéltára	Nr. 39. [CJ-F-00024-39]	1458. 08. 24.
RNLtKol	Dés város levéltára	Nr. 71. [CJ-F-00024-71]	1499. 12. 12
A Román Nemzeti Levéltárak Bihar Megyei Osztálya, Nagyvárad	A Váradi Római Katolikus Püspökség káptalanjának levéltára	BH-F-00134-1-1-44-h(7)	

THE SETTLEMENT OF THE MANINI FAMILY IN TRANSYLVANIA

Keywords: *Florentine-Hungarian relations, royal financial administration, royal salt chambers, Transylvania, integration, trade*

From the 1420' onwards five members of the Manini family came gradually over to Hungary to work in the Hungarian royal financial administration, more precisely in the management of the royal salt chambers of Maramureş and Transylvania. The study provides a detailed overview on their Hungarian business activity, settlement and integration by marrying into the Transylvanian nobility. It also explores their financial and social background back in Florence based on the surviving Florentine, Hungarian and Transylvanian sources.

¹¹⁶ Szögletes zárójelben az iratoknak a www.arhivamedievala.ro adatbázisban való visszakeresését megkönnyítő kódokat közöljük.

STABILIREA FAMILIEI MANINI ÎN TRANSILVANIA

Cuvinte-cheie: *relații florentino-maghiare, administrația financiară regală, camera regală de sare, Transilvania, integrare, comerț*

Începând cu anii 1420 cinci membri ai familiei Manini și-au făcut treptat apariția pe teritoriul Regatului Maghiar implicându-se în administrația financiară regală, mai exact în administrația cămărilor de sare regale din Maramureș și Transilvania. Studiul detaliază modul stabilirii și integrării familiei în rândul nobilimii transilvănene, precum și afacerile lor. În același timp prezintă și statutul lor social și financiar din Florența cu ajutorul izvoare florentine, maghiare și transilvănene.

KÉPJEGYZÉK/LIST OF ILLUSTRATIONS/LISTA ILUSTRĂȚIILOR

1. Francesco Manini levele Kállói Lökös János feleségéhez. 1462. március 20./Letter of Francesco Manini to Julianna, wife of János Lökös of Kálló. March 20, 1462/Scrisoarea lui Francesco Manini către Julianna, soția lui János Lökös de Kálló. 20 martie 1462. [MNL OL DL 45004]
2. Pecsétkép Angello Manini maramarosi sókamarás Szegedi Máté és Odoardo Manini dési és széki sókamarásoknak írott levelén. 1447. december 14./Seal on a letter of Angello Manini, count of the salt chamber of Maramures to Máté of Szeged and Odoardo Manini, counts of the salt chambers of Dej and Sic. December 14, 1447/Amprentă sigilară pe scrisoarea lui Angello Manini, comitele cămării de sare din Maramureș către Máté Szegedi și Odoardo Manini, comiții cămărilor de sare de la Dej și Sic. 14 decembrie 1447. [MNL OL, DL 44490.]

KÉPMELLÉKLET

ARANY KRISZTINA

+ Al nome didio ad 20 dimarzo 1762

Charissima quanto sorella polidibiti salute. Eriti p' l'ap-
 tatore di qsta. Harumt i' oia all'apale rissondo. Spima cho
 pendo Genonsiate suto da chardo chon ingnole. Egsto midissia
 cu ch'euonj fusti cuto i' f'it m' i' Buona p'ar. E Buona chon ch'
 dia nontistranar. Cheluj voghle p' Buonfiatello. Ch'era ago
 van att. Callatuo figliola

Xpresso ansh chumandi alquini chosi all'oma rimasta d'elmo Buon
 fratt'li adouardo laqale lauputo com' s'ma p' figliola
 fusti laqale ch'ose mondano s'ellaportore di qsta ritornano
 di qsa n'apaltama. Volera ritornar ch' f'io a' la luamento
 Porimandi m'at'uso chio s'ento adampira. Espagholo che pour
 ghino tatutto quillo ch'el' d'ibisogno. Eudo ch'chosi farano
 Ellamag' grazie. Chio pot' si z'arura i' qsto mondo s'ar'el'
 deura lafanculla. Xpresso ami. E di qsto non pot'z' anar ma
 ggo ch'p'elagom. pu' g'hot' cu ch'ontenta di u'nd'et'alo ch'el'la
 apartum. pu' omi ch'annunaltio!

Xpresso ansh dellachom' s'ma lafao labuona. memoria. Dime
 fratt'lo agio bon d'agnolo tanfo ch'el'el'li. E f'g' h'unt' m'
 quanto m'auua. o d'mato //

U' p'm. q' q' yhu' cristo d'malt' ghuardi. E salute. p'ma p'g'z' p'
 tuomante. E f'g'z' z'achom'ndata. Loma ch' f'io lab em' d'ich'
 p'e

1462

Primo ag' n'um. i' f'um'z'